

Halsteren.

Den tweeden Mei 1896 bezocht ik de gemeente Halsteren; ik was per trein tot Roosendaal gegaan, had daar een rijtuig genomen naar Honds, welke gemeente ik bezocht, waarna ik in Bergen op Zoom in een hotel ging ontbijten; vervolgens reed ik naar Halsteren, waar ik om kwart over een kwam. - Ik vond voor het Raadhuis de harmonie van Halsteren; op het gemeentehuis werd ik verwelkomd door burgemeester en Wethouders. - De secretaris, tevens ontvanger, was eenige dagen te voren gehuwd en maakte juist zijne huwelijksreis; hij was dus niet aanwezig; de boeken van den ontvanger en diens kas konden dien- tengevolge niet worden nagezien. -

De burgemeester had mij per telegram een lunch of een diner aangeboden, voor welke uitnodiging ik bedankt had.

- Ik kwam, tengevolge van het slechte weer, te Halsteren niet buiten het Raadhuis; aangezien de burgemeester met Klasers het werk van den secretaris naging, zat ik met de twee wethouders te praten. Het schenen geen ongeschikte menschen. - Er schijnen twee partijen in Halsteren te zijn; althans, bij de laatste raadsverkiezing zijn er eenige raadsleden uit den raad gegooid en door anderen (o. a. de Stam en Posters) vervangen. In Halsteren wonen nog al gezeten burgers; aan de Lepelsstraat schijnt erne zeer arme dagloonersbevolking te huizen. -

Eerstens, dijkgraaf van den Suveranepolder, klaagde, dat het schor in de Eendracht tóór den dijk van den polder voortdurend afnam; hij kon daarvoor geen goede reden aangeven. - Om den dijk te voorzien, en om een nieuwe sluis te maken, ging de Suveranepolder f 40.000 verwerken. -

Om drie uur reed ik van Halsteren naar Hondsducht. Blijkens het mij deswege door den heer Klasers gedaan verslag was de administratie ter secretarie goed in orde; slechts enkele kleine opmerkingen behoeften gemaakt te worden. De heer Klasers ging op mijn last later nog eens naar Halsteren terug, ten einde de kas

van

Halstereen.

van den ontvanger op te nemen; het steek toer, dat alles zich in de allerbeste orde bevond.

Den 30 Augustus 1900 kwam ik weer in Halstereen. De wet, houdende de Rijn was afwezig.

Ik vees B. en W. op het groot aantal levenloos aangegeven 13, op 132 geboorten. — Ik vernam, doch er een verordening omtrent was, waarbij het zich maskeren met vastenavond verboden werd; die verordening was bijna niet te handhaven, omdat de straffen, door de Kantonsrechter opgelegd, zoo licht waren; vier getrouwde vrouwen, behoudt hoopers het zich verkleeden als mannen, kregen slechts f 0.50 boete. — Evenzoo ging het met muziek, en dansen in de herbergen; voor een gezelligheid avond hebben de menschen wel f 0.50 boete over. —

Het volk te Halstereen is zeer ongebonden; de vrouwen hebben leeren drinken op de suikerfabrieken te Steenberg en te Berge op Doorn. Het is niets vreemds, wanneer meisjes of vrouwen, zonder ^{met kennis af vastenavond} ~~met kennis af vastenavond~~ in een herberg gaan om een borrel te drinken. — Vooral aan de kerkputten is geen toezicht; mannen en vrouwen werken daar samen, en gaan 's avonds in het donker samen naar huis, zeer tot nadeel van de zedelijkheid.

Circa 300 inwoners werken in Duitsland; zij komen tegen de suikercampagne naar huis; die keert verbeuren des Koninkrijks minstens f 2.50 per hoofd. — De kasteleins vormen een groote macht; men kijkt hen wel lepeel naar de oogten.

De gemeente geneesheer mocht f 10 zien, door B. en W. om te wijzen, kosteloos behandelen; voor de meederen wordt hij betaald door de gemeente. Deze regeling werkt goed. —

Burgemeester niet erg tevreden over de schoolwachter te Halstereen; die van de hepelstraat doch goed zijn plicht.

De boterfabriek van Boegers (zoon van den welthouder) opent slecht; ingericht voor 2000 liter melk; er wordt slechts 600 liter verwerkt. — De drie oester- en masfele kweekerijen maken slechte zaken; men schrijft dat toe aan het leggen van den spoorwag te de oesterschicht. —

Halstereen.

De houtenborstel blaasfabriek gaat goed.

Door het stichten van de verbeeststelling door Verbeest, een zwaager van Testers, wordt de gemeente financieel zeer ontlast, door dat \pm 60 meisjes daar ter school gaan; het bestuur heeft aan de gemeente een subsidie gevraagd voor een bevoorrecht school. Wordt doch subsidie verleend, dan wordt ook de meisjes school vergroot, en Halstereen niet gedrukt, door de invoering van leerplicht.

Vier leden van den raad, onder wie de welthouder Boegers, wonen te hepelstraat; 7 leden van den raad, onder wie de welthouder de Rijn, wonen te Halstereen. — De burgemeester heeft juist een nieuw huis gebouwd, vlak tegenover het Raadhuis. — De secretaris van Beekhoven heeft juist zijn vrouw verloren.

Naar het schijnt, kan de burgemeester minder goed met den secretaris; de verhouding van B. en W. loopt niet te wenschen over. — In den Raad onderwindt de burgemeester veel tegenstand van Testers met diens aanhang; Testers die een groot fortuin heeft, haalt zelf bevoegden willen worden; hij requesteert de eed niet, maar wachte, totdat men het hem aanbodt; hij wachtte te vergeefs. — Testers heeft veel invloed, doordat hij aan het een raadslid land verhuurt, aan een ander gebied leent, een derde several verschaft enz. enz. — Pillot had mij te dinceren gevraagd; ik bedankte.

Den 21 April 1904 kwam ik weer in Halstereen. Van uit Berge op Doorn had ik eerst vrouw bezocht; was vandaar naar Berge gereden; had mij vandaar op den tram te Slaagheide laten brengen; daarheen ging ik naar Halstereen, en keerde vervolgens per tram naar Berge op Doorn terug. —

Ik verbleef auditie aan den Pastor; deze kwam vragen, ofly. s. bezwaren zouden maken, wanneer het hoofd der school vroeg om kasier te worden van de Baerendebank; ik heb hem verzegd, dat zulks zou afhangen van het advies van den raad. — Vervolgens behaagde de pastoor zich over den burgemeester; met dezen kon hij niet zoo goed samen werken als met Pillot, omdat hij de herbergplicht niet streng

Halsteren.

gwaag handhaafde, benevens de bepalingen tegen het zich verkleeden en masqueren met vasteraand. — Toen ik daarover later met den burgemeester sprak, verklaarde deze, — en de wethouders waren het geheel met hem eens — dat die bepalingen niet te handhaven waren, dat men dan opstandt zou maken, dat die bepalingen nooit hadden maaken worden vastgesteld.

Volgens N. en W. komen 50% gedwongen huwelijken voor; jaarlijks zijn er gemiddeld drie onwettige geboorten.

In bezetting met de nabevrijge gemeenten wonen in Halsteren de meeste arbeiders in gebuurde woningen; ze betalen voor een huis met 7 aren land ƒ 0. 40 in de week. De arbeiders hebben meestal een pr. geiten, en twee varkens, waarvan ze er een opeten, en een verkopen.

Gemeente wil een nieuw Raadhuis bouwen; daarvoor opent zij gebied, omdat die toevallig te koop kwam; het zal nog wel een pr. jaren duren, voor het Raadhuis er staat.

Het komt in Halsteren niet voor, dat de kinderen bij hun ouders zoogenaamd in de kost gaan; teldat ze vrouwen, geven ze hun loon aan de ouders af.

De doctor (dr. A. Hooger) heeft een eigen huis gebouwd; de gemeente geeft hem nu in eens af ƒ 1000 voor de genees. kundige armenpraktijk; daarvoor moet hij zijn alle armen behandelen.

Sinds 1902 worden de waterleidingen door de gemeente gegeven en onderhouden.

Aan de hepelstraat is open liefdehuis; daar gaan de meisjes naar de openbare school.

Den 26 Juni 1908 kwam ik weer in Halsteren; van uit Bergen op Zoom was ik 's ochtends via Halsteren naar Steenbergen gereden; van daar red ik via Koning, Kladder en hepelstraat naar Halsteren, van waar ik ^{in de} naar Bergen op Zoom terug red.

Ik verband auditie aan drie boeren, die een haegelding commissie wilden vormen, om schade, door zwaren haegelding geleden, te lenigen; ik gaf hen te verstaan, dat daarvan weinig

Halsteren.

te verwachten was. In 1907 was er een dergelijke commissie gevormd voor Son, St. Oedenrode, Best en.; in de hule provincie was gecollecteerd; men had ruim ƒ 5000 opgetraakt; dat bedrag was over 2 1/2 schade lijdenden verdeeld; ieder kreeg dus nog geen ƒ 100. — Wanneer er nu al meer een commissie kunnen, dan zou de collecte zeker nog minder opbrengen dan in 1907. — De menschen meenden, dat het dan misfelien maar het beste was, dat er niets gebeurde, want dat het de moeite niet waard zijn zou.

Verwylgens kwam de heer Testers, de dijkgraaf van den Beveringspolder; hij had meer allerlei moeilijkheden met Stralen, en doelde, dat die moeilijkheden vooral voortspraken uit de omstandigheid, dat de menschen in Stralen met groote minachting neerzagen op die Papen aan de andere zijde van de landgraaf.

Testers vroeg bovendien steun van Gedeep. Staten om den dijke, die den Beveringspolder van den Oud IJlmespolder scheidt, te mogen ophoogen; hij had nu wel de zeedijken in orde; maar dat was met den Oud IJlmespolder het geval niet, en nu vreesde hij doorbraak van den zeedijke van den Oud IJlmespolder, en overloopers van den dijke leefden den Beveringspolder en den Oud IJlmespolder. Naar hij vreesde zonder er in de lochoud meerdere hooge waterblaeden te wachten zijn, omdat het water ten gevolge van den Slaak, dan niet weg kon vloeien; — daarop wilde hij gewapend zijn.

N. en W. zijn bezig het oud archief te ordenen; ze lieten daarvoor nette, praktische houten dozen maken, waarin de stukken worden opgeborgen.

Gemeente geneesheer is de heer Bogers, een zoon van den wet. hauer van Koersdaal; hij is getrouwd met een Broekstankel meisje, doch hebben een pr. jaren huwelijk bij hem geweest was; de kinderen zijn Maarsch en gran naar de begraafplaats van de Zusters; Bogers zelf schijnt zijn geloof vrij wel aan den kapstok te hebben gehangen; hij komt niet eens in de twee maanden 's Zondags in de k. k. —

Burgemeester Gammens is getrouwd met een meisje uit Bergen op Zoom; hij heeft een kindje, een meisje van een jr of zes. Hij bewoont een nette bevoegde woning, schuin tegenover het Raadhuis. Hij geeft mij den indruk van goed zijn best te doen, maar levens wim lastig te zijn

Halstereen.

er voor niemand uit den weg te gaan; in de eerste plaats niet voor den pastoor.

Tegenden mensche van de Roomsche gestedelicheit liet bij de verordening, houdende het verbod om zich met Vastenavond te verkleeden, wijzigen; die verordening was niet te handhaven.

Zonder maatschappij geleide gaasen veeveuen en meisjes met kermiss en Vastenavond niet meer naar de herbergen; men betwijfelt, of zij het wel ooit gedaan hebben!

Er zijn nog twee oesterputten in Halstereen: aan het Tholensche veer; daar werken uitsluitend menschen uit Thalen. Het gauch bevoerd slecht met de oesters: ze zijn niet meer waard. — Men heeft wel het terrein voor een nieuw Raadhuis; van den bouw zal voorloopig wel niet veel komen.

Den 10 April 1912 bezocht ik per auto van uit hotel de Zwaan te Waasendaal deze gemeente; ik was te voren in Nieuw Vossemeer geweest; later ging ik nog naar Waas, en keerde van daar naar Waasendaal terug.

Ik verleende audientie aan de plaatselijke gestedelicheit; de heeren hadden niets byzonders te vertellen. De Pastoor is bezig een nieuwe kerk te bouwen, en wil dan de oude aan de gemeentelidverkoopen. — Gemeente heeft daar wel ooren naar; wil er een Raadhuis van maken; dan blijft het monument uit vroeger eeuwen bestaan; de oude kerk ligt hoog, heel bypink, en domineert de geheele omgeving. — Er kunnen daar echter f 12.000 te kort, welke Rijk en Provincie zouden moeten verstrekken; op een gunstige beslissing van de Staten kon ik vooralsnog niet heel hoop geven.

Er is in Halstereen goed drinkwater, meestal regenwater uit waterbakken; van een goede drinkwaterleiding voor heel westelijk Noordbrabant wil men niets weten.

Zeker 250 menschen werken in Duitschland; ze moeten wel weg, want in gemeente is voor hen geen werk. —

Er is gebrek aan land; het land, vroeger behorende tot groothoerderijen, wordt thans veelal ghuurd door de arbeiders; van $\frac{1}{2}$ tot 1 Hechare; soms nog meer. — Die menschen betalen veel meer geld, dan de boeren kunnen besteden. — De landbouwvereniging te Halstereen telt 150 leden; meestal kleine pachters.

Halstereen.

Het Tholensche veer is eigendom van die gemeente; verkooft voor f 7000. Gemeente is daar erg opged mede, en wil die toestand ontkinnen. — Er wordt echter sterk gezogiterd om een vaste brug te krijgen door de verdere inwoners van het eiland Thalen; vooral Baron van Vredenburg moet die zaak sterk pousseren. Hij hooft natuurlijk op subsidie van Rijk en Provincie te land. N. en W. van Halstereen Meenen, dat die gemeente er geen belang bij heeft.

Geen verbskundige hulp; daar is wel een dokter, maar de arme vrouwen bevallen meestal zonder verbskundige hulp. B. en W. beliofdem mij, te zullen onderzoeken of in dezen toestand gene verbetering ware te brengen; ze menen, dat voorschans weinig kans gebuden, omdat ze daar een contract nog eenige jaren gebunden zijn aan den dokter; ze zullen echter onderzoeken wat ze kunnen doen.

Het terrein, dat men kocht om een nieuw Raadhuis te bouwen, ligt naast de nieuwe kerk; wanneer in de oude kerk een Raadhuis mocht komen, dan zou het terrein voor het nieuwe Raadhuis kunnen dienen voor een byzondere school; op die manier zou pastoor en burgemeester beide kunnen geholpen worden. — De nieuwe kerk maect op 1 April 1913 afgeleverd worden. —

De oestercultuur beheert niets meer; een fabriek van dreinerhuizen werkt zeer druck; zeker met 50 man. Andere fabrieken van eenige betekenis zijn er niet; die van borstelbalken is stop geset. —

Er is geen Roomsche begraafplaats in Halstereen; doordat de meest vermogenden eigen grafven en kelders op de openbare begraafplaats hebben, zal het den pastoor — stel dat hij er terrein voor kan vinden — niet gewahtelij vallen een Katholieke begraafplaats tot stand te brengen.

Den 10 Augustus 1914 kwam ik weer in Halstereen; tevoren was ik in Bergen op Zoom geweest. Daar B. en W. ontvingen ik pas gerestoreerd raadhuis; in 1580 gebouwd; in 1683 herbouwd; en thans geheel vernieuwd. Het is een juweeltje van bouwkunst, en komt byzonder goed uit tegenover

Halsteren.

de oude typische dorpskerk.
Van locaalsporwegplannen heeft men in geen jaar meer iets gehoord; Halsteren schelde als voorwaarde voor medewerking, dat men een station kreeg in de kern van Halsteren, en een hoops tens tien minuten buiten de kern van Sepelstraat.

Volgens de waterleidingplannen van Dr. Jenny Weijerman komt de prise d'eau kort bij het fort de Pevere; de leiding loopt dan door Halsteren-gemeente zal daarvoor water mogen betrekken tegen hetzelfde tarief, als waarvoor op Thalen water verschaft wordt. Wenscht de gemeente op andere plaatsen ook water, zoo dat daarvoor een afzonderlijke leiding moet gelegd worden, dan moet die leiding natuurlijk apart betaald.

Dr. Koopmans is gehuwd met de weduwe van Dr. Bogers; sinds hij gemobiliseerd is, is hij bijzonder lastig geworden. Men heeft thans met hem allerlei moeilijkheden. De geneeskundige bend werd er door Koopmans bij gehaald; deze schijnt partij te trekken tegen de gemeente.

Er is thans nog geen raedvrouw in de gemeente. Dr. Koopmans dierde de vorige — een bijzonder geschildt meisje — om thans te gaan, en zocht wel dat er geen andere zich durft te vestigen.

Voor beken- en ambachts onderwijs profiteert Halsteren van de goede onderwijs gelegenheden te Berzen op Doorn.

De bierfabriek van Bogers (welhauder) de Sepelstraat is sinds 2 jr slopgeset. Ingeveer 1000 liter melk gaat dagelijks naar de fabriek „Vaca“ te Oud Gastel.

Er is veel werk in de gemeente; o. a. te drainen beisen fabrieken; bovendien werken velen in diverse fabrieken te Berzen op Doorn, af bij de tuinbouwers. Als de industrie van den winter mer maar kan blijven werken, dan ziet men den naderenden winter zonder groote zorg te gemaakt.

Halsteren.

Den 11 juni 1921 bezocht ik Halsteren. Waens recht en Opfendrecht.

Zoovels ~~dit~~ meermalen bij vroegere gelegenheden kreeg ik ook nu een minder aangename indruk van het Gemeentebestuur (den Burgemeester?); daar zit in het geheel niet het idee voor, dat men alles moet doen om de menschen te steunen en te helpen; neen, de enige vraag schijnt slechts deze: op welke manier worden uitgaven vermeden. — Thans was het een werkmans, van Oefelen, die mijn hulp kwam invoeren; de man had bij een gemeentelijke werkerschaffing — het met kipwa-gentjes dichten van turfopaten — een ongeluk gekregen: hij verloor twee vingers van de rechterhand, terwijl die hand bovendien stijf bleef. Ik kreeg voor mij volmaakt den indruk, dat het gemeentebestuur door sophistische redeneringen het onmogelijk gemaakt had, dat die man een uitkering kreeg van de Rijksverzekeringbank.

Ter voorziening in den woningnood deed de gemeente niets. Het Rijkspremie zullen thans gebouwd worden 14 middenstands woningen, 2 arbeiderswoningen, terwijl nog 5 aanvragen in behandeling zijn. Gemeente garandeerde gedurende 15 jaren een bijdrage van f 100. aan een architect, die 18 van de 22 arbeiderswoningen met Rijkspremie bouwt. —

Het distributiebiedrijf kostte in het geheel f 35.000; in 1922 wordt de leening geheel afgelost. —

Men is Dr. Koopmans kriet; in diens plaats kwam Dr. Ensink, over wien men zeer beveden is; Dr. Ensink is gehuwd met een dame, die ook arts is. — Voor f 2500. nam Dr. Ensink van Dr. Koopmans over diens huis, apotheek en praktijk.

Om Thalen van drinkwater te voorzien wordt een waterleiding gebouwd met de prise d'eau kort bij Halsteren (de Halsterendam). Halsteren krijgt daarvoor water, terwijl ook Sepelstraat recht heeft daarop aan te sluiten.

Overloopig wordt Halsteren niet geëlectrificeerd, de D.V. draagt f 6000. — garantie; men wil die

Halsteren.

niet geven.

Er is nog geen raedvrouw; vindt die blijkaar niet noodig; daar zijn genoeg bakers.

De loonen der landarbeiders bij collectief arbeidscontract geteld: f. 33 's winters, f. 36 's zomers. — Zaer. aeker met blaarkem oageet steeds voor de arbeiders.

De tuinbouw blijft zich sterk ontwikkelen.

In den laatste tijd is de varkens fokkerij sterk toege. nomen; de geitenfokkerij wordt sterk beïnvloed en bevorderd door het fokstation van bakken, dat in Halsteren gevestigd is.

Den 12^{den} Juni 1925 kwam ik weer in Halsteren; later ging ik nog naar Wensdrecht.

Ook thans weer kreeg ik denzelfden onaanname indruk omtrent het bestuur en het beleid van den burgemeester, als vroeger ook verkregen werd. Thans was het een fabrieksarbeider — van Aert — die zich kwam beklagen, dat hem ten onrechte van 16 December 1916 tot 1 Mei 1917 kost. winners verpanding was onthouden. Zoo lang hij onge. heerd was en bij zijne ouders — vermogende landbouwers — had ingewoond, had hij eene kostwinners verpanding opkregen; maar van af den dag van zijn huwelijk met een atem meisje — tegen den zin van zijn ouders — was die verpanding ingetrokken. — Secretaris was met zijn ouders vriend, en handelde in hun goed, door die ver. panding te weigeren. Burgemeester had toen van Aert gezegd, dat hij op de verpanding recht had, en dat hij zulks niet zelf maar dan den secretaris moest zeggen. — Toen zulks niet hielp, liet burgemeester de zaak loopen, en kreeg van Aert niets, niet tegenstaande zijne requesten aan C. d. K. te Bosch, aan Commissie te Meeuwijk, aan Minister van Orlog, aan K. l. de Koningin. Blijkbaar wilde de secretaris hem niet helpen, en werd van daar uit steeds ongunstig geadvi. seerd. Den 1 Mei 1917 ging hij in Bergen op Zoom wonen; van af dien datum kreeg hij direct zonder enige moei. lijkheid nog twee jaren lang de hem toekomende kost. winners verpanding.

Halsteren

geen woningnood; er staan een pr. woningen ledig; in 1924 werden door particulier initiatief 30 woningen gebouwd.

In den Raad zitten 3 boeren, 5 burgers, 2 arbeiders en 1 tuinbouwer. Met de raadsverkiezingen wordt er hard ge. werkt, vooral door de arbeiders; reuten blijven daarvan niet over.

Winter 1924/25 geen werkloosheid; bij spoorwegaanleg gaer waren 50 menschen werkzaam; verder gingen er velen daar onder 6 met hun gezin werken aan kanaal Charleroi-Brussel op de steenfabrieken te Boom en op eene heide ontginning van Besters in België.

Wet. electriciteitsbedrijf dekt zich; straatverlichting kostte f. 2000. —

Thalensche veer: verpacht voor f. 4000; later voor f. 7000; nog later voor f. 11.000. Thans bij Tholen in eigen beheer; bracht in 1924 f. 20.000 op.

W. en W. zijn van oordeel, dat er geen brug moet komen over de Eendracht, maar dat de verbinding met Tholen door een vasten dam moet plaats hebben. De thouden Besters was in 1914 lid van eene Staatscommissie, die de quaes. tie: brug of dam moest onderzoeken. Het Rijk wilde destijds een brug, omdat het belang van de defensie vorderde, dat men met kleine oorlogsvaartuigen in de Eendracht kon manoeuvreeren. Dat kan nu niet meer; de vaargeul is geheel dicht geslibt. Daar waren thans geen andere schepen, dan — bij hoog water — enkele smasrelen visschers uit Tholen. Het is dierre vaar. tuigen kunnen er niet varen. Om die reden is het nutteloos om een ~~dam~~ brug te bouwen, er kan men zeer goed met een roovert ofloodkoopere dam volstaan; deze zal dan echter eene doorlaat voor de getijbeve. ging van het water moeten hebben.

Wet. is sterk voor den warenkeuringdienst en voor den vleeschkeuringdienst. Voor dat de vleeschkeuringdienst volgens de Rijkswet tot stand kwam, had Halsteren reeds een gemeentelijken vleeschkeuringdienst ingericht.

Drinkwaterleiding. Al bij Tholen levert in Hal. sterren prachtig water; de Sepelstraat is niet aangestoken.

Halsteren

De drie drainerbeisen fabrieken gaan slecht. —

De zuivel fabriek van v. Doon maakt goede zaken; met twee vrachtauto's haalt hij de benodigde melk uit Schalen en uit Boorhulst.

Ook maken de autobussen de vrans dood. — Als nood.. schot is er thans een eskte snel tram Halsteren Bergm. 2 Ankerpen ingeleegd; in één uur doet hij het traject. —

Halsteren